

2025 JAN. 01

58650
TEGYFI

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOMTUDOMÁNY

2025. január-február | 1+2. szám

MEZŐ 2015.

KEZFESZÜNET

Alapítási év: 1934
LXXXIX. évfolyam
2025. január–február
1–2. szám

Főszerkesztő:

Sági Varga Kinga
(hid@forumliber.rs)

Szerkesztők:

Berényi Emőke
Bicskei Gabriella
Orovec Krisztina

Főmunkatársak:

Bakos Petra
Bencsik Orsolya
Čudić, Marko
Faragó Kornélia
Harkai Vass Éva
Ladányi István
Oláh Tamás
Terék Anna
Toldi Éva
Várady Tibor
Virág Gábor

Tartalomjegyzék

- 3 **Domonkos István:** Utolsó, ceruzával írott versek
- 27 **Ponty Tini (Domonkos Martina):** Rhythm 7 (vers)
- 31 **Kollár Árpád:** Ulje, šečer, mleko (vers)
- 34 **Ladányi István:** Balatoni elég' (prózavers)
- 37 **Csehy Zoltán:** Beüzemelt vonzerővel (vers)
- 38 **Balázs Imre József:** Bőrváltások (prózavers)
- 40 **Németh Zoltán:** Meghalt Domonkos István (esszévers)
- 44 **Várady Tibor:** Domi, levelek... (próza)
- 51 **Ladik Katalin:** Megfojtani a verset (próza)
- 56 **Fenyvesi Ottó:** Lírai bűbáj – Domonkos István stb. (próza)
- 64 **Balázs Attila:** Mesél a svédi erdő (próza)
- 78 **Mezei Szilárd:** „Vajdaságban aznap fagyott s havazott”,
Domonkos István megzenésített verseiről (esszé)
- 89 **Bozsik Péter:** Csempészek és vámosok (próza)
- 91 **Radics Viktória:** Domi-jóga (próza)
- 99 **Csanda Gábor:** Topográfia (próza)
- 103 **Virág Zoltán:** Készültségi fokozatok, tájékozódási irányok
(tanulmány)
- 116 **Thomka Beáta:** Tollvonások, hajszálerék, hangszalagok
(esszé)
- 120 **Hózsá Éva:** Domi-dominó (esszé)
- 124 **Brenner János:** Domonkos István elfeledett
gyermekverskötetetei (jegyzet)

136 Fűzfa Balázs: Irodalom(tanítás) *Kormányeltörésben* (esszé)

144 Demény Péter: Kicsapódott egy ajtó (esszé)

151 Az utolsó vajdasági villáminterjú (**Pressburger Csaba**
interjúja **Domonkos István**nal)

155 Sági Varga Kinga: Domi lenni kormányeltörésben
(szerkesztői jegyzet)

158 Bicskei Gabriella: Tájékoztató pontok – eltévedések
(szerkesztői jegyzet)

A lapszám **Maurits Ferenc** illusztrációit tartalmazza.
A közölt fényképek **Dormán László** fotóarchívumából,
valamint magángyűjteményekből származnak.

A számot Bicskei Gabriella és Sági Varga Kinga
szerkesztették.

VIRÁG ZOLTÁN

Készültségi fokozatok, tájékoztató irányok

Az érlelési fázisok és az alkotói dilemmák nyomai

Domonkos István fiatalkori leveleiben

A vajdasági magyarság közösségi életét meghatározó hétköznapi történeteket, ünnepi vagy fájdalmas eseményeket rendszerező, a dokumentumok megannyi típusát felölelő és csoportosító archívumban, amely a forrásközlések révén két évtized hivatalos irataiba és magánlevelezéseibe enged betekintést, kuriozitások sokasága található Vékás János áldozatos gyűjtőmunkájának köszönhetően (lásd Vékás 2011, 2012, 2013). Az 1960 és 1964 közé eső periódus anyagában komplett egészükben vagy részleteikben tettek publikussá Domonkos István Tolnai Ottónak szánt levélsorai.

Az 1962. november 26-a és 1964. március 19-e szegélyezte időszak „Domi” vagy „Do-Mi” szignálású küldeményeinek első darabja négykezes. Kolarik Vilmos, alias Finta betoldásaival készült, aki igen lényeges információval látta el a hol „Tőfének”, hol „Öreg Švejknek” nevezett barátot: „Bosnyákék kiharcolták és hat lapot kaptak az *Ífinél* [*Ifjúság*] így külön melléklet lesz ki lehet majd venni az újságból” (Vékás 2013, 232). A nexusaik szorosságát mutató közvetlenség, a magánszféra rejtettebb zugaiba bevilágítások (anyagi gondok, a katonaság nyűgei, szerelmi szálszövődések, kedélyhullámzások, konfrontálódások stb.) és főként a korosztályukat foglalkoztató irodalmi-művészeti problémák jelentőségének felértékelődéséhez szükségszerűen hozzájárul a Domonkos István 2024. november 7-én bekövetkezett halála miatti visszatekintési kötelezettség.

Kiegészítésül érdemes melléjük sorakoztatni azokat a műhelytitkokba beavató bensőséges megnyilatkozásokat, amelyek a Kor-

mányeltörésben dedikáltjaként megtisztelt nemzedéktársának és bizalmasának hagyatékában maradtak fenn. A Bosnyák István darázsí, péterváradí, újvidéki lakhelyeire 1959-től 1967-ig érkező borítékok, levelezőlapok, képeslapok hogyléti beszámolóinak, szerteágazó témafelvetéseinek különlegességét az egyes szövegek létrejövetelel mozzanatainak felvillantásai, a műveltségszerkezeti összetevők részletezései, illetve a jövőbeni szépírói törekvések körvonalazásai¹ adják.

Domonkos Istvánt a jelentésképződés és -fogyatkozás mechanizmusai, a formai minőségek létesülési és kiüresedési szakaszai érdekelték. A szubjektum eredendő sérülékenységével, az anyanyelvi vákuummal összefüggő tapasztalatai, a strófaképzéssel meg a mondattagolással szemben kikristályosodó bizalmatlansága a versírással kapcsolatos szégyenérzetének eluralkodását eredményezték. A többségi és a kisebbségi azonosságképzetek ütköztetésével, a szintaktikai alulszervezettség, a morfológiai morzsálékosság gasztarbeiter sorsszituációt kitüntető reprezentálásával sem „tudott megnyugtató választ találni a költészet és valóság közötti ellentmondásokra, s mert nem tudott, a kettősséget felszámolandó – hátat fordított a költészetnek” (Utasi Csaba 2006, 153), hosszú hallgatásra ítélve magát tollforogatóként

Az irtózata tárgyává váló szavak széthúzásából és szétzúzásából kiábrándulásain felülkerekedve, szórványos utalásokat tett arra, hogy rejtőzik még egy s más a tarsolyában, az önkéntes némaságba burkolózását megtörte hébe-hóba. Apránként olyan produktumaiból részesítette az érdeklődést irányában soha el nem veszítő közönséget, mint a saját tolmácsolásában Várady Tibornak ajánlva felhangzó *Majd-nem-vers*, az 1994. december 19-ei veszprémi vendégeskedésekor, a Domonkos Domi Istvánként jegyzett kötete, a *YU-HU-RAP* 2008-ból, valamint a festőbarátja előtti tisztelgésül született 2010. novemberi eszmefuttatása, a *Közöny és életöröm* (Levél Benes József-

¹ Hatalmas hálával tartozom Domonkos Martinának és Bosnyák Áronnak, mert kikötések nélkül engedélyezték ezek felhasználását. Az ortográfiát változtatlanul hagytam.

hez) a kecskeméti *Forrásban*. Hozzájuk csatlakoztatandó Bollók Csaba és Kalapáti Ferenc portréfilmje, a *Hordozható haza*, amelyből már 2006-ban kiderült, milyen aktív és színpadképes pozanosként, sőt a képzőművészet területén mozogva sincs semmi szégyellnivalója.

Az eltávolítás gesztusát tükröző indulásáról vallottakat Hornyik Miklós jegyezte le egykoron: „Személyteleníteni akartam a verseimet, azt akartam, hogy ne legyen közük énhozzám” (Hornyik 1968, 16). A határszélek kedveléséről és a konvenciók alóli önfelszabadításáról leszűrteket szintén előtte tárta fel: „Mindig szerettem a perifériákat, a végleteket, a rendszertelen, szigorú szabályok nélküli életmódot. Állásfoglalás nélküliségre törekedtem... Vizes szappannak képzelem magam, amelyik minduntalan kicsúszik az emberek kezéből, ha megszorítják” (uo.).

Bár Diósi Illésként kezdett el publikálni a *Híd*ban és az *Ifjúság*-ban, a monogramjai azonossága és a szótagszámok egyezése mint ha nem a teljes elkülönítést sugároznák, inkább csak félig-meddig hangsúlyozzák a distanciát. Az egy-két rövidebb meg a néhány terjedelmesebb költeménye vagy az ezeket kísérő kisprózái korántsem kiforratlan alkotások, érződik rajtuk, hogy afféle érlelési folyamatokon haladtak keresztül, amelyekből nem hiányoztak a szakértői szemek elé vitel közbülső állomásai sem.

Az *Ifjúság* 1960. november 10-ei száma 8. oldalának alján a keretbe foglalt *Válaszolunk* applikáció egyértelműsíti, hogy Diósi Illéshez kiment Noviszádra a szerkesztőségi véleményezés. 1961 telén, tavaszán és nyarán közlik az elbeszéléseit (*Könyörgés a szerelemhez, Halálom előtt, Koszorú helyett mondat*) s a miniatűrjeit (*Tavasza, Könnyeid ha hullának...*, *Zápor*), míg a nagyobb lélegzetű lírai futamait, a *Vétkeket* és a *Kereséseket* a *Híd* áprilisi száma fogadja be ugyanezen esztendőben. A Verbászhoz és a tartományi székvároshoz kötődő évszámozásokból kiderül, termésének zöme egy évvel korábbi keletű. Már az 1950-es évtized lecsengő harmadában meglétről árulkodnak például ama komolyabb nyilvánosságot nem kapó szerzeményei, amelyeket cimborájának, Bosnyák Istvánnak reagálására várva juttatott el, a tanácsait kikérendő és megfontolandó.

Bosnyák István baranyai ösztöndíjasként iratkozott be 1955-ben a szabadkai tanítóképzőbe, ahol nem pusztán a pannon aszfaltot közösen koptató növendéktársak lettek Domonkos Istvánnal, hanem szellemi partnerséget, életre szóló szövetséget is kötöttek egymással. Bori Imre osztályfőnökségével nyertek képesítést az intézményben, majd léptek előrébb 1960-ban az újvidéki egyetemisták hallgatói státuszát élvezve. Bosnyák Istvánnak ehhez Herceg János és B. Szabó György kilincselte az újabb stipendiumot, hadd ne kelljen a közoktatás szlavóniai kenyérkeresőjeként örökre eltemetnie magát a szülőföldjén. Lediplomázott, a bölcsészkar népszerű oktatójává emelkedett, magas pozíciók betöltésével lépdelve felfelé a ranglétrán. Domonkos István viszont elég gyorsan búcsút intett a Magyar Tanszéknek, az Újvidéki Rádió dzsesszzenekarának oszlopos tagjaként építve onnantól a karrierjét. Bosnyák István szaktudását annyira becsülte, hogy javaslatait állandóan kikérte, az általa favorizált szerzőket és könyveiket evidenciában tartotta.

Az első hátrahagyott, Verbászon 1959. január 29-én feladott, Darázsra címzett levele tanítóképzős diákkorukból származik. A „Nem tudom a dátumot. Szerda.” felütés után ekképp nyomatékosítja mondanandóját: „írni, küldeni akarok verset az »Ifjúságba«. (Ez sűrűn rámjön mint egy reuma).” A hátoldalon szereplő nyolcdarabos füzérét némi mentegetőzéssel vezeti be: „Mióta megadatott a kegy, hogy nagyvárosi »zűlött« (Ladó) életemet a falu békés nyugalmaival cseréljem fel (csak az a baj, hogy nem falu, hanem kisváros, mint a »Főutcában«) állandóan bent »legénykedek« szobámban (amit »birtokunk« minden tagja; apám, anyám, húgom is a magáénak mond, mondván, hogy szocializmusban vagyunk (a javakból mindenki egyformán merhet), rengeteg badarságot összeírtam, egyet talán, ha nem untatlak el is olvasok: (A széles közönség még nem ismeri.)

Csöves tengerit szemelgetek (Örülj, hogy első vagy.)

...idő

Karvaly-idő

nyeld csak,

zabáld a perceket
gömbölyded pereceket.

...megnőttem

Ócska revüt nézünk;
én hátul szégyenbebúva
a drága paddal kisimulva,
hajdani tanárom előtttem pocakosan,
feleségével a filmet nyihogja.

Tekintély

Utcán megyek;
lóg rólam a kabát,
félfejemen pöhölyverte sapkám,
füleimben halkszavú, imaszájú anyám:
Fiam,
édes fiam,
mit »szólnak«, ha »így« látnak az utcán?

Paraszti gög

Liheg a korzó,
nem sokáig bírja
szemben jön velem
apám munkaadója ...

.....
szemébe köptem
tekintetem, hivalkodva.

Életöröm

Ütés a vállamon
azt hittem nyomban meghalok.
Fölakadt szemekkel fordulok
szőrös pofámon millió csók cupog.

Halál

Megyek az aszfalton,
almacsutkát rugdosok.
Így rúgom – úgy rúgom,
ha megéhezek, bekapom.

Lányok

Tavasszal gyönyörűek a fák;
virágoznak.
Ősszel rengeteg levelüket
hullajtják.

Apám, Anyám, Húgom meg Én

Isten fájáról vegyenek egy ízes piros almát,
az egyik részét vágják ki, megrothadt már.
Megrothadt már!!"

A mindennapok torzított perspektívájával eljátszadózó, a szuverenitás szeletkéit görcsmentesen szemléltető szériájának hangulati töltéseiben és tempóváltásaiban majdani gyermekverseinek (pszeudogyermekverseinek) témakálái, dalainak ritmusvariációi előlegeződnek.

Bosnyák István felső sarokban virító piros tintás számai és kérdőjelei sejtetik, bizonytalankodott, vajon ekkortájt, vagy csak 1960-ban kapta-e kézhez a középről kitépett A4-es dupla füzetlapokon leledző alábbi állapotrajzot: „Az újságokból rendszeren olvasom azért a verseket a novellákat, de ilyenkor is észreveszem, mennyire másképp hatnak rám a dolgok, mennyire kifakultak, színtelenek a szavak, nem tudnak megindítani, érzést kiváltani belőlem. Tudomásul veszem e tartalmat más semmi és nem tudom mikor indult meg bennem ez a folyamat, hogyan jutottam erre a pontra. Csömörnek nevezhetném az egészet, ha mélyebb gyökereket nem éreznék. Mi érdekel? Egy kicsit a zene. Sokat gyakorolok.”

Domonkos István gyakran szabadkozott pallérozottságának (abszolút indokolatlanul vélt) hiányosságai miatt. Üzenetváltásainak

töltőtoll sercegetései, írógép kattogtatásai szerencsére igen széles látómezőre, terebélyes intellektuális háttérbázisra engednek következtetni. Az 1960-as évek első felében József Attilára, Ady Endrére, Karinthy Frigyesre hivatkozik, Arthur Rimbaud, Saint-John Perse locusait emlegeti, Anne Frank, Edgar Allen Poe, André Gide passzusait citálja, az esetleges pontatlanságáért elnézést kérve Albert Camus-t idézi fejből Bosnyák Istvánnal eszmét cserélve. A „Kedves Boy”, a „Kedves Komám” titulusok (miket kölcsönösen aggattak egymásra) drávaszögi birtokosa felelevenítette rokonszenvének – „a búcsúzásunkkor az utolsó értelmes gondolatod az volt, hogy az igazi Krleža a *Davni dani* Krležája” (Bosnyák 1963, 15) – mélyén valószínűsíthetően pont azon viszonylatoknak a megragadhatósága ötlött fel, amelyek a *Rég múlt napok: Feljegyzések 1914–1921* (1956) önszorgalmú búvárlóit és hivatásos vizsgálóit napjainkban is szakadatlan izgalomban tartják a megalkuvásmentes hitelesség poétikai eljárásait érintően: ki a voltaképpeni hős, a csikóéveit taposó, a felnőtt, az öregség felé bandukoló Miroslav Krleža teljes valójában, a képzelt hasonmásai vagy ezek pluralizáló kombinációja; miféle könyvvel szembesülünk, amikor az összes álarcot lefejtjük, dokumentaristával, fikcióssal, költői vibrálásával, netán a mindezeket betetőzve egybeötvözővel? (Vö. Biti 2005, 56.)

A szerb nyelvű versírással próbálkozásairól 1962. december 10-én tájékoztatja Tolnai Ottót, frissen szerzett benyomásait nyújtva Norman Mailer regényének felfedezése meg a *Híd a Drinán* abszolválása kapcsán. A fátylat fellebbentve tálalja továbbá, mennyiben hatottak rá Bányai János észrevételei Friedrich Nietzsche *Zarathusztrájának* elhibázott fordítása és a mindössze a szerb címevel beharangozott *Dnevnik nemačkog vojnika* (*Egy német katona naplója*) kivételessége² apropóján. Mintakövetési szándékát Arany Jánossal köti össze 1964 febru-

² A második világháború egyik lövészárkában 1945-ben talált tényleges memoárról van szó, melyet a nagyváradi születésű újvidéki író-értelmiségi, a Matica srpska szerkesztőji, titkári és elnöki funkcióiban egyaránt serénykedő Boško Petrović ültetett át s látott el kommentárokkal 1962-ben.

árjának utolsó napján: „Néha úgy szeretnék élni, mint Arany János, rá hasonlítani, a romantizmus mindig is betegség volt” (Vékás 2013, 375).

Bő két hét múlva újságolja el Ivan Slamnig fordításainak (*Orsinó, Columbus, Félenk asszonykámnak, A maradás nosztalgája*) elkészültét, a horvát költő kritikátlan kulturális elköteleződésektől berzenkedő észjárásának feltérképezhetőségéhez fogódzókat kínálva: „Bántó e versek szándékos pretenziótlansága, a jó költészet egyik legfontosabb eleme a nagyképűség mégis, Slamnig akkor nagyképű, ha a nagyképűségről nem akar tudni. Lényegében mégis egy szerény, forszírozottan »közérthető« válogatott eszközökkel megírt szordínós költészet ez, egy kevésnyi Jevtusenkö a szerelmes versekben meg ez-az, mégis” (uo. 377). A szemantikai rétegek átfedéseinek vagy széttartásainak érzékelésében való otthonossága – a forrásnyelvről célnyelvre történő átkódolásokban edzettségét jócskán túlszárnyalva – tesz tanúbizonyságot a hagyományokban lehorgonyzó slamnigi poézis triviálist és magasztost, részlegest és egyetemetest összeforrasztó szintézisteremtésének (ehhez lásd Milanja 2000, 100) kitapintásában jártasságáról.

A negyedik elemista kora óta falt ponyvaregények befolyása mellett Blaise Cendrars, Ernest Hemingway, Rainer Maria Rilke, Konsztandínosz Kaváfisz és Jorge Luis Borges gazdagították példaképei lajstromát, nem is beszélve a Tolnai Ottóval karöltve végzett tevékenységéről, amit fundamentálisnak tekintett: „Tulajdonképpen nem a mozgalomhoz csatlakoztam, hanem Tolnai Ottóhoz és költői világához. Számomra a Symposion mint mozgalom és nemzedék a mai nap is csak ennyit jelent, személyes kapcsolatot Tolnaival. Rajta keresztül érintkeztem a mozgalommal, ő töltötte be a katalizátor szerepét” (Hornyik 1968, 16).

Hősi halált halt költőelődje önmagára vonatkoztatható létkörülményei ígézetében, s nyilván a meg nem alkuvásából merítő Ady Endréről sem elfeledkezve vázolta (feltételezhetően füstbe ment) tervét Dudás Károlynak az 1970-es évek hajnalán: „Regényem időtartama mindössze fél óra: Petőfi ott áll a Sár-patak hídján, aztán elindul, s az orosz katonák leszúrják. Ezer probléma kínoz: hogyan töltssem ki

ezt a fél órát. Háborús élményekben szerencsére szegények vagyunk. Nehéz regényt írni. Hónapok óta kutatok például egy autentikus mondat után, amelyet egy Bem seregében harcoló román katona ejtett ki. Egyelőre megakadtam a regénnyel, s megakadtam az írással is. Mindenféle írással" (Dudás 1972, 5).

Kétségei szaporodásának terhét azóta hurcolta, hogy a kíváncsi publikum elé lépett. A műfaji követelmények tehertételeivel való viaskodásai, a melyik műnemet helyezze előtérbe hezitálásai nem csillapodtak akár a Diósi Illés-i, akár a Domonkos István-i identitáshoz tapadtak. „Hol van az az idő, amikor minden egyes szó egy-egy mítosz volt számomra, amikor idegen vagy magyaros muzsikájuk szerint osztályoztam őket” – vetette papírra 1961. augusztus 16-án, hozzatéve: „a költészet csak futó, az ifjúsággal együtt járó szerelmi kaland életemben, káros következményekkel, nincs benne az, hogy menyire szerettem volna költő lenni, hogy fájdalommal tölt el, ha arra gondolok, hogy abba kell hagynom e játékot a szavakkal, mert időközben rájöttem, hogy nem játékszerek, megértettem, hogy nincs költészet csak élet, melyet egy fenséges hallgatással sokkal jobban ki lehet fejezni”.

A Verbászról postázott, Bosnyák Istvánnál Darázson landoló négy nagy méretű franciakockás füzetoldal fölöttébb figyelemre méltó, mivel több olyan szekvenciát (sorpárt,³ felkiáltást,⁴ bekezdést⁵) felvonultat, beleértve az „És hogy a tenger” incipitű kivonatát Saint-John Perse *Száműzetéséből*, mögéjük passzítvá a „Közeleg az idő” kezdetű, 8|9|8-as osztású hármásának belső blokkját meg az „Aranyrögök a fény baja-dérjai” nyitását szövegtömbjét, amelyeket egytől egyig átköltöztetett a *Rátka* két év múlva kiadott kollekciójának címadó kompozíciójába.

³ „A legjobb barátaim ma ellenségeim / A bogarakra vészt álmodok csodás kórt”

⁴ „Minden új mondatom egy halál: a megbánás jegyeit viseli, átkok varjait!”

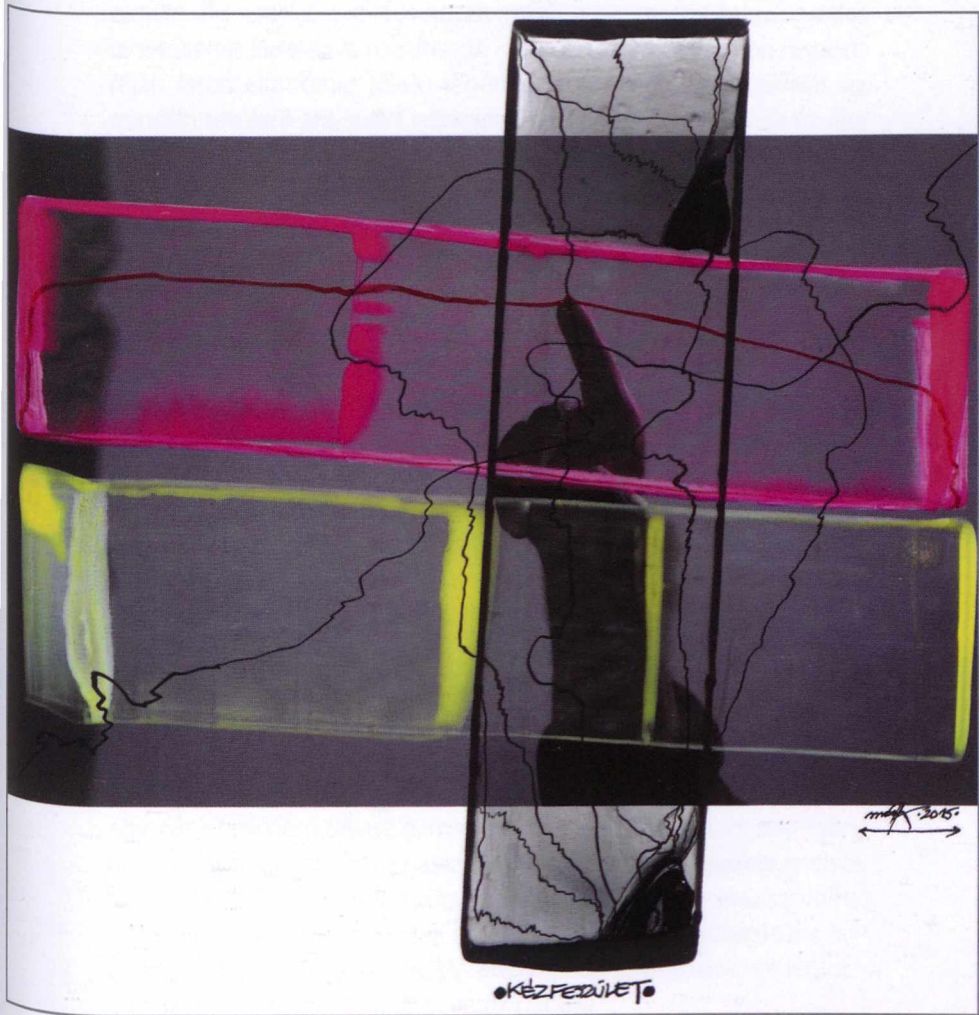
⁵ „A találkozások, ismerkedések, beszélgetések, viszonyok sablonjai oly irtózat-tal töltönek el, hogy vacogva menekülök, nedvdús kaktuszok testét simogatom gyönyörrel.”

Abba a nagy ívű poémába, mely „a befejezettség, a lezárultság távlatából tekint korai opusának kérdéseire” (Utasi Csilla 2006, 164).

Noha a *Tisza*, a *Csárdás*, a *Mese* folyóiratos verzióin jöttányit sem változtatott, nem mindenhol járt el ilyen eréllyel. Az anyakönyvezett nevére 1962 januárjától vett textusaiból a *Híd* hozta *Kereséseket Keresésre* korrigálta,⁶ s az „E verset kinek ajánljam?” mottó leghagyásával kurtította meg. A *Tósírató* a helyszín és a keltezés pontosításaitól („Bléd, 1962. június 8.”) megszabadítva, a *Nature morte* pedig Maurits Ferenc azonos című, 1962. szeptember 22-ei illusztrációjától elszakítva került be 1963-as, debütáló kötetébe az *Ifjúság* hetilap *Symposion* fejlécű hasábjairól, a fentebb említett 1968-as interjúhoz illesztett *Itt ülök a napon a régi posta előtt* pedig az *Áthúzott versek* (1971) harmadik, *Porszemek a fényben* ciklusának indítójává alakult *A cigánygyerekké* cizellálással.

Az epika felé fordulásáról 1963 decemberében referált Tolnai Ottónak: „Eltökéltem, hogy *mindenáron* prózát fogok írni” (Vékás 2013, 350). Alig két hét röptével konstataulta: „A fene gondolta volna, hogy ilyen nehéz prózát írni” (uo. 361). Küszködései elnyúltak, a Bosnyák Istvánnak 1967-ben adresszált, Svédországból szállingózó három közérzeti híradása alátámasztja ezt. A tengerparti Kalmarban kézírással rótt első, a közös múltjuk „szentségére” apellál február 28-án, a Grönskárából jövő kettő gépirásos közül a hamarabbi, a sértődések kiváltásának kockázatát vállalva, kertelés nélkül hozza tudomására március 31-én az *Új Symposion* körüli fejleményeket: „igaz, hogy valahol egy alkalommal, magam sem tudom mikor, pár szavas megjegyzést tettem arról, hogy kit szeretnék főszerkesztőnek, és akkor Tőfét ajánlottam helyetted, azt hiszem, hogy jómagad is így tetted volna akkor, mellesleg megjegyezve, nekem még ma is az a véleményem, hogy ő a legmegfelelőbb arra a posztra, lehet, hogy pont azokat a szavakat alkalmaztam, melyeket füledig juttattak azok, akiknek emlékezetében sokkal jobban bízok, mint a sajátomban, lényegében most hihetetlennek is tűnik az egész, ez jellemző rám”.

⁶ Minden bizonnyal ráérezmelve, hogy a *Híd*-ban Diósi Illésként ezt a címet már elsütötte 1961 áprilisában.

A május 17-én keletkezett levélhez készülődőfélben lévő műve (A vörös sziget, amit A kitömött madárként finalizált) egyik előre számozott oldalát áldozta fel, a stiláris közelvitel és a hangnemi harmonizálás lehetőségét kiaknázva rögzítendő rajta huszonhat éves kori önportróját: „látod elraboltad tőlem regényem harminchatodik oldalát, ez minden levelem ára, ezért nem szeretek levelet írni, bár újra és újra rákényszerít szentimentumom, most hogy egyre tovább jutok elbeszélésemmel, s amikor egyre nagyobb szükségem lenne a valóságból elsőkézből szerzett tapasztalatokra, most döbbszem csak rá, hogy tulajdonképpen légüres térben éltem eddig, hogy nem voltak valódi kapcsolataim soha, s ha adódott is ilyesmire alkalom a múltban, tévhittem meggátolt abban, hogy kifejlésszem őket, a lírának akartam szentelni magam teljesen, és mindent megtettem ennek érdekében, amit egy olyan környezetben, mint a mienk volt ember csak megtehetett s most, hogy a prózára tértem át szubjektumom, úgy érzem hirtelen jelentéktelenné vált számomra, sőt majdhogynem akadályá, s ez arra kényszerít, hogy pillanatról-pillanatra, szóról-szóra kérdésessé tegyem a regényt mint műfajt, regényem ezért nem lesz regény ha el is készül valaha, műfajilag a gyilkosságok közé lesz csupán sorolható, annak a története lesz, hogy az ambíció hogyan tett el láb alól egy költőt”.

Lírikusi énjétől eltávolodásának aktuális magyarázatát, megújulása logikájának bicsaklásairól töprengésének summázatát sem volt rest idebillentyűzni: „a költő maga a metamorfózis, ritmikusan változik, mint az évszakok, tévedés ugyanazt számonkérni tőle kétszer egymás után, nem tavasz ő, mely minden tél után zöldet hajt, gondolj a lucskos tavaszokra, a havasesőkre a talajmenti fagyokra, melyek torkánál kapnak el minden rügyet még mielőtt kimondhatta volna, hogy zöld, a költőről beszélek és nem magamról”. Búcsúzásul a következőket kopogta legalulra: „Minden szótól undorodok, de legjobban azoktól, melyeket magam vetek papírra.”

Az írástevékenység menetéért, az alkotásfolyamat kalandjáért lelkesedő Domonkos István számára a „Symposion” név nem csupán újságmelléklet, majd folyóirat, műhely, könyvsorozat neve volt, hanem

eredeti szellemi orientáció, magatartás és érzékenység” (Thomka 1994, 1). Élen járt a perifériák méltóságának megőrzésében, a mellőzötteket istápoló mellőzöttek (vö. Kőrössi P. 2011) prominensként rengeteget munkálkodott azon, hogy a tájak és a terek ne csak a margo-ra szorultság veszélyzónáivá fakítva tűnhessenek fel többnyelvű és többnemzet(iség)ű közegekként. Költői és prózáirói feltámadása megerősítette, sejtette, hogy az arcorladásokat (à la *Dyptichon*), a csönd hangkáosz feletti döbbenetét (à la *Rátka*), a versimitálásnak búcsút intést (à la *Kormányeltörésben*) kimerevítő évtizednyi szilenciумai egyáltalán nem torkoltak a teljes tétlenségbe és visszahúzódsba.

A 2013-as kishegyesi Dombos Festen belengetett akciójával – „Meg mostanában arról gondolkodtam, hogy mindent elégetek, nehogy véletlenül... Kijön az Ottó, és még talál valamit” (Orcsik 2015, 53) – felsrófolta a rejtett kincsek iránti érdeklődést, a remény lángját halványan pislákolatva: pusztítási ötlete a morfondírozás stádiumában reked. Nem szállnak el menthetetlenül az oeuvre külvilág elől elzártan fogant, egyelőre lappangó tételeinek megmenekülési esélyei, mert gitárjával a hátán, hóna alatt a harsonájával a rapszódoszok, a bárdok, a jokulátorok, a minstrelek, a goliárdok, a vágánsok, az igricek és a regósök örökségét elevenen őrző, Kőrössi P. Józseffel megosztott emlékei szerint Stevannak, Stipének, Ivánnak, Isterbandnak, Duminak, Deminek, Daminikusnak, Domonosnak annyszor hívott-becézett Domonkos István aligha óhajtott telizsúfolt bőrrönddel cipekedve végső vándorútjára kelni.

Irodalom

- Biti, Vladimir. 2005. Svjedok sjećanja: Lice diskurza u Krležinim Davnim danima i Djetinjstvu 1902–03. In *Doba svjedočenja (Tvorba identiteta u suvremenoj hrvatskoj prozi)*. 53–96. Zagreb: Matica hrvatska.
- Bosnyák István. 1963. Nyílt levél barátomnak, avagy vallomás Niels Nielsenről. *Symposion*, okt. 31. 15.
- Dudás Károly. 1972. Én magammal akarok békében élni, nem a világgal (Beszélgetés Domonkos Istvánnal). *Képes Ifjúság*, nov. 22. 3–5.
- Hornyik Miklós. 1968. Cigány módra kószálni a világban (Beszélgetés Domonkos Istvánnal). *Képes Ifjúság*, márc. 30. 16–17.

- Kőrössi P. József. 2011. Nem tudom, ki vagyok (Interjú Domonkos Domi Istvánnal). *Várad*, aug. 22. <https://www.varad.ro/nem-tudom-ki-vagyok-interju-domonkos-domi-istvannal/> (2025. 01. 23.)
- Milanja, Cvjetko. 2000. Modelska jezgra. In *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.* 69–166. Zagreb: Zagrebgrafo.
- Orcsik Roland. 2015. A gyönyörű világot választottam (Domonkos Istvánnal Orcsik Roland beszélget). *Híd* 79 (9–10): 41–57.
- Thomka Beáta. 1994. Kihátrálás – a világból, nyelvből. *Ex Symposion* 3 (10–12): 1–2.
- Utasi Csaba. 2006. A konstruktív álmoktól a meghasonlásig. In *Domonkos-Symposion (Tanulmányok Domonkos István műveiről)*, szerk. Thomka Beáta. 147–154. Budapest: Kijárat.
- Utasi Csilla. 2006. A vers fetisizálása Domonkos István költészetében. In *Domonkos-Symposion (Tanulmányok Domonkos István műveiről)*, szerk. Thomka Beáta. 155–165. Budapest: Kijárat.
- Vékás János. 2011. *Magyarok a Vajdaságban 1944–1954 (Kronológia)*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.
- Vékás János. 2012. *Magyarok a Vajdaságban 1955–1959 (Kronológia)*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.
- Vékás János. 2013. *Magyarok a Vajdaságban 1960–1964 (Kronológia)*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.